

УДК 81'38:81374:82-1

DOI: 10.31891/2415-7929-2021-22-10

КАВЧАК І. І., КОВТУН А. А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЕЛЕМЕНТИ ЕКСПРЕСИВНОГО СИНТАКСИСУ ЯК МАРКЕРИ НЕПОВТОРНОСТІ ОРАТОРСЬКОГО СТИЛЮ ІРИНИ ФАРІОН

У статті з'ясовано особливості побудови синтаксичних конструкцій, що репрезентують емоційно-почуттєвий стан Ірини Фаріон під час її публічних виступів, рівень експресії, якою вона супроводжує свої думки, характер волевиявлення і ставлення до змісту сказаного. Основними виразниками її емоційно-експресивного мовлення є риторичні запитання, окличні речення і повтори, що маніфестують україноцентричну філософсько-естетичну концепцію української мовознавиці, знаної громадської діячки. Її ораторська майстерність також позначена комплексом риторичних звертань та експресивних єдностей, структури яких залежні від мовленнєвих ситуацій, художньо-естетичних, експресивно-прагматичних та лінгвістичних завдань ораторки. Саме експресивні єдності вповні відображають риторичну лінгвокреативність Ірини Фаріон.

Ключові слова: експресивність, анафора, посилюваний повтор, анадиплосис, патетична фігура, експресивна єдність.

KAVCHAK I., KOVTUN A.

Yurii Fedkovych Chernivtsi National University

ELEMENTS OF EXPRESSIVE SYNTAX AS MARKERS OF THE UNIQUE ORATORICAL STYLE OF IRYNA FARION

The article deals with the peculiar structure of syntactical constructions in Iryna Farion's public speeches, which represent the orator's feelings and emotions, the expressiveness level of the utterance, the declaration of will and attitude towards the meaning of what has been stated. Activating the syntactical figures (e.g. different types of repetition, rhetorical salutation, expressive unities and so on) in the rhetor's speech is justified as the "live" interactions are taken into consideration, namely 100 public speeches digitalized from the YouTube channel "Iryna Farion" by the authors of the article. It is found out that the anaphoras are the main markers of Iryna Farion's emotional and expressive speech, as well as manifest the Ukrainian-centred philosophical and aesthetic concept of the author mentioned. The majority of anaphoras are the repetitions of a complete grammatical centre or one of its components. For intensifying repetition, it is typical to use the doubling of one of the components of the grammatical centre and an extender. Anadiplosis is present in a change of syntactic function "extender → one of the components of the grammatical centre". Lexical and syntactic repetitions display one-, two-, three-, four- or five-component structures with different parts of speech, among which pronouns, nouns and verbs are the most common to function in different combinations. Emotion and expressive, structural and organisational, image-creating, actualisational, emphasizing and rhyme-creating functions constitute the wide range of repetitions functions that when synthesized achieve the powerful pragmatic and stylistic effect of Iryna Farion's speeches. Moreover, the analysis revealed that the oratorical mastery of the rhetor is marked by the complex of rhetorical questions, salutations and exclamatory sentences that emphasize the especially significant intentions of the orator. Another feature of linguistic creativity of Iryna Farion is expressive unities that represent the combination of phonetical, lexical, phraseological and syntactical expressemes within a single text piece depending on a text situation, the artistic and aesthetic guidelines of the rhetor, expressive and pragmatic, as well as linguistic objectives.

Keywords: expressiveness, anaphora, intensifying repetition, anadiplosis, figures of speech, expressive unities.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Україноцентричне світосприйняття І. Фаріон пронизує всю наукову, громадську та політичну діяльність цієї знаної української філологині, головне покликання якої – захист і популяризація української мови та української культури. «Тішуся, що Українка і потребує цієї відзнаки у всіх документах цивільного стану. Бо це моя самобутність і тільки моє, українське, місце під сонцем. Я – націоналістка» [13, с. 25]. Борецький дух гартує лінгвокреативний хист мовознавиці, «яка щедро надарована літературним хистом» [10, с. 15], майстерно послуговується багатством української мови, зокрема синтаксису, а, як відомо, саме «у синтаксисі приводяться в дію всі одиниці й засоби мови, набуваючи своєї функціональної спеціалізації» [3, с. 593]. Виразально-зображальні засоби синтаксичної організації публічних виступів І. Фаріон, для яких характерна виразність емоційна й експресивна, досі не були предметом мовознавчих студій.

Аналіз досліджень та публікацій

Експресивні синтаксичні конструкції лінгвісти активно вивчають з 60-х рр. XX ст., звертаючи увагу на семантичні й прагматичні ознаки висловлювання, а не лише на речення як сталі структури мови [3], адже значення синтаксису «визначається не лише смисловою і стилістичною значущістю синтаксичних одиниць, але передусім тим, що речення відображають спосіб мислення автора, його світогляд, ставлення до дійсності» [4, с. 413]. Експресивність – це комплексне явище, спрямоване на інтенсифікацію (збільшення, підсилення) змісту висловлення і безпосередньо чи опосередковано умовлене інтенціями мовця. Функціонування експресивних одиниць синтаксису пов'язане передусім із прагненням співрозмовника посилювати виразність та впливову силу своїх висловлювань. Мовець у процесі пізнання світу осмислює властивості предметів та

явищ реальної чи ірреальної дійсності за допомогою зіставлення, оцінки, відображаючи свою емоційно-почуттєву реакцію: «Оцінюючи будь-кого чи будь-що, суб'єкт зазвичай не може обійтися без емоцій. Тільки за умови абсолютно нейтрального ставлення до референта в процесі його оцінювання емоції не виникають» [2, с. 155].

Н. Арутюнова стверджує, що «між предикатом та об'єктом оцінки завжди перебуває людина – індивід, соціальна група, суспільство, нація, Людство» [1, с. 181]. Суб'єкт здебільшого дає оцінку за кореляцією «добре – погано» [14, с. 461]. Для кордоцентричних українців, для втілення їх потягу оцінювати події та вчинки людей досить важливою є здатність синтаксису української мови посилювати логічний та емоційний зміст висловленого, бути засобом увиразнення мови й передавати ставлення до повідомлення чи адресата. Зазвичай побудова експресивних синтаксичних одиниць виявляє особливості концептуалізації світу у мовній картині автора.

Результати дослідження питань експресивності синтаксичних одиниць висвітлені в наукових розвідках таких українських мовознавців, як І. Білодід, І. Чередниченко, А. Коваль, П. Дудик, В. Чабаненко, О. Пономарів, С. Ермоленко, А. Загнітко, Н. Бойко, Н. Гуйванюк, М. Вінтонів, О. Тележкіна та ін. Експресивність синтаксичних засобів дослідники визначають по-різному. На думку одних, експресивізувати висловлення можуть спеціалізовані мовні одиниці, яким від природи притаманна експресія, на думку інших – будь-яка синтаксична конструкція у певному контекстному сполученні слів стає експресивно насаженою. Указані процеси притаманні насамперед так званим образним стилям. В. Чабаненко звертає увагу на художні й публіцистичні твори: для досягнення оригінальності, високої естетичності та образності тексту «емоційно-експресивні синтаксичні засоби, вживані в спонтанному українському мовленні, доповнюються, підтримуються цілим рядом психологічно мотивованих стилістичних прийомів і фігур (парцеляція, приєднання, підхоплення, ампліфікація, градація, повтор, інверсія)» [15, с.180]. О. Тележкіна в аналізі поетичної мови II пол. XX – поч. XXI ст. зауважує, що поети оперують «великою кількістю експресивно-виражальних засобів, з'ясування особливостей використання яких є завданням стилістики віршового тексту» [11, с. 1].

Формулювання цілей статті

Мета дослідження – з'ясувати специфіку реалізації найпомітніших оздоб публічного мовлення І. Фаріон – експресивних синтаксичних конструкцій, які репрезентують емоційно-почуттєвий стан ораторки, рівень експресії її висловлювань, характер волевиявлення, ставлення до змісту мовленого. Активізація експресем у мовній діяльності риторки є зрозумілою, адже йдеться про усну форму мовлення – 100 публічних виступів, які ми оцифрували за відеозаписами ютуб-каналу «Ігуна Farion» [12]. Дослідження вважаємо актуальним з огляду на відсутність вивчення синтаксичних експресем у мовленні цієї української діячки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Використовуючи комплекс експресивних одиниць, І. Фаріон увиразнює комунікацію з українським глядачем, змушує осмислити причини негативних суспільних процесів початку XXI ст., які могли й обійти Україну.

Важливу у роль текстах досліджуваних виступів відіграють лексико-синтаксичні **повтори** – кількаразові повторювання мовних одиниць з однаковим або майже однаковим лексико-семантичним складом у закріпленій синтаксичній позиції. Таке явище зумовлене передусім походженням повторів, їх мовленнєвою природою – бути елементом живої, емоційно-експресивної усної комунікації. «Повтор словоформи, словосполучення або речення являє собою порушення синтагматичного ланцюжка, і вже цією своєю структурною особливістю спрямований на перетворення в експресивний прийом синтаксису» [6, с. 530]. Лексико-синтаксичні повтори у мовленні І. Фаріон формуються багатьма стилістичними фігурами (частіше анафорою, а також посилюваним повтором, анадиплосисом), які маркують інтенсивність вираження її емоцій та почуттів, активність реакції на ті чи ті соціально-політичні явища, динаміку думки.

Аналіз 165 виокремлених лексико-синтаксичних повторів засвідчує такі граматичні різновиди: повторення 1) усього граматичного центра (12 %): **Ми говоримо** зараз про корупцію замість того, щоб говорити, як виграти війну. **Ми говоримо** про мир, коли нас кожного дня вбивають (16.07.2019); 2) одного з компонентів граматичного центра (23 %): Вона (Олена Теліга. – автори) мотивувала це тим, що великий вплив мав на неї **Ольжич**. **Ольжич** сказав, що він присягає своїй не порушить (15.02.2015); 3) граматичного центра й поширювача (3 %): **Є сенс перечитати** історію України М. Грушевського. **Є сенс перечитати** біографію, **щоби** реально відчувати, що він з нами і що сьогодні нам не треба буде повертатися до тієї точки, яка **тепер** має стати незворотною (19.03.2014); 4) одного з компонентів граматичного центра й поширювача (18%): Сьогодні ці слова **чистять нас** від суржиків, **чистять нас** від мату, **чистять нас** від брутальної жорсткої мови (2014); 5) першої частини складного речення разом із першими компонентами граматичного центра другої частини (3 %): **Якщо би люди так не любили своєї землі, вони б не написали таких текстів. Якщо би люди так не любили своєї землі, вони б так не** вмирали, як вмирала наша Божя Сотня. **Якщо би люди так не любили, то вони б так тривало не** змагалися за свою свободу (22.02.2014); 6) поширювачів (13 %): **Якщо на барикадах не було священиків, не знаю, чи ті барикади би встояли. Бо тому що це були барикади духу, тому що їх було елементарно і легко просто знести якоюсь технікою, проте їх не** творили технічні люди, їх творили люди, **одержимі Богом, одержимі правдою, одержимі** високою ідеєю – ідеєю незалежності

свої держави (26.03.2014); 7) ускладнювальних компонентів (3 %): У Львові на неї реагували по-різному. У Львові взагалі завжди реакція, ну, чесно кажучи, дуже полярна на дуже яскравих постатей. **Можливо**, це заздрість. **Можливо**, це якісь інші речі в тих середовищах (15.02.2015); 8) єдинопочатків у складному реченні, перший компонент яких з'являється на початку другої частини такого речення (9 %): **Тобто Шпенглер розумів, що Європа деморалізується, що Європа вигасає, що Європа нічого нового не продукує** (22.06.2014); 9) зі зміною граматичної форми і синтаксичної функції повторюваних елементів: наприклад, «поширювач → один із компонентів граматичного центра» (14 %): **Він хотів творити, але виявляється за це треба було заплатити таку страшну дорогу ціну. Ціна – самозречення** (4.09.2014); 10) речення: **Ми максимально залежні. Ми максимально залежні один від одного** (13.06.2019) (2 %).

За нашими спостереженнями, найчастіше з повторів експресивізують тканину досліджуваних текстів **анафори** (зафіксовано 96), які привносять у зміст її виступів нові смислові лінії, психологізують комунікацію з аудиторією. У формуванні єдинопочатків найважливішу роль відіграє займенник (особові: *ми, ви, він, вона, воно, вони*; вказівні: *цей, той*; присвійні: *свій, їхній*; відносний *який*; заперечний *жодний*), що «набирає конкретного (предметного) значення – і кожного разу іншого – тільки в конкретних ситуаціях» [16, с. 257]. Найпродуктивнішими є особові займенники. Так, наприклад, використання займенника *ми* замість іменників *держави, нація, народ* демонструє бажання ораторки продемонструвати важливість усвідомлення українцями, що вони – історична спільнота: **Ми дуже хотіли через життєвий подвиг цих людей та видатні історичні події влити в українців жадобу йти власним національним шляхом і ніколи не скорятися ворогові, зрадникам та пристосуванцям** (20.12.2013). Займенник *ми* іноді може слугувати засобом інтимізації мовлення, *він і вона* частіше вживано в шанобливому тоні, піднесено, а займенником *воно* риторка часто маркує іронічно-зневажливе забарвлення свого висловлення, порушуючи нерідко категорію роду (*воно* ужита замість *він*): **Воно в українській державі живе. Воно вивчило державну мову? Його за грати треба садити вже сьогодні, не допускаючи до II туру. Воно гвалтує мову на очах усієї країни. Воно гвалтує тих, які сьогодні захищають нас там, на нульовій позиції** (03.04.2019). *Ви й вони* зазвичай уживані в узагальнено-нейтральному значенні та є виразниками несхвального ставлення до чого- або кого-небудь: **Вони не хочуть змагатися за свою державу, за свою сім'ю. Вони не хочуть бути сильними. Вони не хочуть бути вільними. Вони хочуть так повільно гнити** (21.05.2020).

Як показує аналіз фактичного матеріалу, серед єдинопочатків активним є також функціонування іменників (39), з яких 11 – це власні назви (антропоніми: *Д. Донцов, Сонцева, М. Хвильовий, Ленін, Зе*; топоніми: *Європа, Львові, Україна*; ергоніми: «*Просвіта*», «*Свобода*», хрононім *Майдан*) та 28 загальних номенів (персонімів: *українець, німець, людина, жінка, геній, нація, інтелігенція, гальорка*; соматизу *серце*; зоонімів: *тварина, пташка*; натурфактоніму *земля*; артефактонімів: *тракт, закон, посада, графа*; ідеонімів: *доля, суть, сенс, слабкість, велич, практика, національність*). Дієслівні номени засвідчують 33 уживання на позначення різноманітних дій (*говорити, казати, знати, досліджували, навчитися, перечитати, передбачати, горіти, панувати, змагатися, заводити, свідчити, означати, драгувати, звикати, любити*) і для передання модальності (*могти, мати, бути*). Малопродуктивні уживання: 1) 10 прислівників: *наскільки, багато, дуже, важливо, страшенно, тут, ніколи*; 2) 4 прикметники: *львівський, європейський, готовий, маленький*; 3) 4 дієприкметники та дієслівні форми: *вилучений, незадіяний, будучи, забрано*; 4) 1 порядковий числівник *перший*. Найвже і повторення слів, що є службовими частинами мови: *у, в, про, для, хіба, тобто, не, це, би, так, ж, та, а, як, що якщо, щоб*.

Виокремлюємо широкий спектр функцій, які виконують єдинопочатки: емоційно-експресивну, структурно-організаційну, образотвірну, акцентуаційну, ритмотвірну. Вони спрямовані на ефективне втілення задумів авторки, стимулювання слухачького сприйняття, оприявлення мовностилістичних потенцій ораторки. За допомогою анафор І. Фаріон увиразнює словесний портрет описуваних особистостей: *А ще вона (Олена Теліга. – автори) була одним великим сміхом. Вона так вмila сміятися і тішитися. Вона сприймала життя, як радість* (15.02.2015). Завдяки повторенню *вона* авторка покроково створює образ життєрадісної О. Теліги, сповненої щастя й гармонії. Спостерігаємо, як кожне попереднє речення з анафорним елементом посилює зміст словесного зображення наступного, експресивізуючи у такій спосіб висловлення.

39 анадиплосисів – стилістичних фігур, основою яких є повторення слова чи слів наприкінці й на початку двох контактних речень [9, с. 25], – це: 1) 48 іменників, 12 з яких – власні назви (антропоніми: *Шевченко, Ольжич, І. Нечуй-Левицький, Путін, Медведчук, Зеленський*; топоніми: *Галичина, Бахчисарай*, ергоніми: *Міністерство освіти*; хрононіми: *Люблінська унія, Майдан*; теонім *Великдень*), а решта – загальні номени (персоніми: *діти, рабін, полька, конкурент, слуга Божий, фантики, гегемонія, діточки, комісія, нація, імперія*; артефактоніми: *термін, естетика, ціна, закон, праці, школи, текст*; ідеоніми: *спад, війна, криза, ідеологія, націоналізм, гібридизм, політика, розпад, повстання*); 2) 13 прикметників (*український, російський, польський, сталінський, етнічний, національний, недільний, суботний, залежний, синьо-жовтий, мовний, мовознавчий*); 3) 5 дієслів (*бути, валити, зробити, завершити, продовжувати*); 4) 2 кількісні числівники (*два, сімнадцять*); 5) 2 займенники (*ми, цей*); 6) 1 прислівник (*більше*); 7) 3 службові частини мови (*для, або*). Як бачимо, частини мови аналіз анадиплосисних конструкцій свідчить про продуктивність залучення до анадиплосисних конструкцій саме іменників. Крім цього, характерною рисою підхоплення є

зміна певної граматичної категорії повторюваного іменника, з чим часто пов'язана і зміна їх синтаксичної функції: *Він хотів творити, але виявляється за це треба було заплатити таку страшну дорогу ціну. Ціна – самозречення* (4.09.2014).

З'ясовано, що анадиплосиси виконують емоційну-експресивну, структурно-організаційну, акцентуаційну й аргументаційну функції. За допомогою цієї стилістичної фігури І. Фаріон вдало употужнює виразність змісту свого повідомлення. *Ми маємо ворога всередині Верховної Ради! І цей головний ворог – політична сила на чолі з Медведчуком. Медведчуком, який був вирощений попередньою владою і знову доведений до представництва у Верховній Раді* (18.07.2020) – риторка акцентує увагу на повторюваній одиниці, паралельно нарізуючи іншу смислову структуру для всебічної характеристики об'єкта мовлення. Анадиплосис слугує засобом переконання позиції риторки: *А Хвильовий був синьо-жовтий. Був синьо-жовтий в серці, хоч махав червоним прапором* (22.06.2014).

30 одиниць **посилюваного повтору**, суть якого «в тому, що повторюється та сама лексема, але в супроводі інших слів, котрі посилюють її виразові якості» [7, с. 237]: 1) 16 іменників (*Сергожа Квіт, Зеленський, шведо-французженка, будівничий, держава, війна, зразок, стимул, незалежність, контра, помста, сила*); 2) 10 дієслів (*бути, вбити, розстріляти, чистити, закінчитися, впадати, знаходитися, визнавати, сполучатися, намагатися*); 3) 4 прикметники (*довічний, постійний, одержимий, український*); 4) 3 займенники (*наший, ми, цей*); 5) 2 кількісні числівники (*шістнадцять, мільйон*); 6) 2 прислівники (*винятково, дуже*); 7) 11 службових частин мови (*навіть, це, не, як, в, через*).

Посилюваний повтор привертає увагу реципієнтів до процесів, дій чи станів об'єктів мовлення. Наприклад, в одному зі своїх контекстів І. Фаріон описує митрополита В. Лепківського, який став жертвою сталінських репресій кінця 30-х рр. ХХ ст. Його місце поховання невідоме, та за допомогою посилюваного повтору дієслова **сполучаємося** ораторка наголошує, що нині для нащадків більш важлива пам'ять про цього визначного релігійного діяча: *Після цього жодних ланок сполучення з цим чоловіком (Василем Лепківським. – автори) між ними не було. Але ми сьогодні з ним сполучаємося: сполучаємося через цю свічку, сполучаємося через цю передачу і сполучаємося через його спадщину, яка має бути максимально популяризованою* (26.03.2014). Цей контекст маркований глибоким психологізмом, що впливає на волевиявлення й емоційний стан глядачів проєкту «Велич особистості».

Синтаксичні повтори продуктивно реалізують образотвірну функцію. *Отже, Юрій Шерех (Шевельов) – це стимул бути, стимул творити, стимул пізнавати корінь власної культури і іншої культури* (20.12.2013) – тут повторювана лексема **стимул** містить образний компонент і водночас є предикатом, завдяки чому фрагмент аналізованого виступу про українського генія Ю. Шевельова – мотиватора інтелектуального розвитку українців – помітно вирізняється експресією з-поміж інших фрагментів.

Важливо звернути увагу на фонетичне оформлення багаторазового повторення (контактного й сумісного), оскільки внаслідок дублювання лексем відбувається інтенсифікування звуків, які викликають у слухачів певні асоціації (частіше негативні). Подаємо кілька прикладів посилювальних повторів, що вказують на експресивну спроможність фоностилем: *І власне про Виговського сьогодні ми маємо говорити як про унікального державника, якого розстріляли за його ідею, розстріляли на танку в Тетері* (18.05.2014); *Петлюру також вбили, вбили у Парижі* (18.05.2014); *Шептицький виростав із традицій проповідей XVII – XVIII століття, а там проповіді чітко казали, що є великим гріхом перед Духом святим впадати в печаль, впадати у розпач, впадати у зневіру* (27.07.2014). Ці алітеровані «неприємними» звукосполуками [ст], [вб], [вп] рядки допомагають поглибити психологічні аспекти важливої інформації, пов'язаної з позбавленням людського життя і зневірою людини.

Помічено, що такі стилістичні фігури, як риторичні запитання, риторичні звертання, риторичні заперечення, науковці здебільшого виокремлюють, іменуєючи риторичними фігурами з приміткою «у вузькому значенні». Також В. Домбровський доречно, на наш погляд, пропонує вживати на позначення оклику, апострофи, риторичного запитання, сумніву, апокризи, апосіопези й спанартози термін «патетичні фігури», акцентуючи на емоційному підґрунті цих мовних зворотів: «<...> основою їх поставання є почуття болу як наслідок сильного душевного потрясіння. <...> Вони постають звичайно самочинно під впливом душевного зворушення, а послуговується ними зарівно мовець, коли висловом своїх почуттів хоче впливати на почуття й волю своїх слухачів, як поет, що бажає промовляти серцем до серця» [5, с. 142].

У публічному мовленні І. Фаріон вельми активною є така патетична фігура, як **риторичне запитання** (339 аналізованих структур). Творенням уявних діалогів ораторка мобілізує слухачів, закликаючи до комунікації, активних дій. Аналіз фактичного матеріалу доводить наявність кількох різновидів риторичних запитань: 1) власне риторичні запитання (19%): *А як зараз виграти війн на Сході, Луганській і Донецькій області?!* (18.06.2014); 2) риторичні конструкції «запитання – відповідь» (65 %): *Чому ми маємо проблему з нашою державою? Тому що в державі живе немало розумних людей, часом навіть мудрі трапляються, але ці і розумні, і часом мудрі, вони не мають насправді дуже важливого – характеру.* (28.02.2020); 3) ампліфікація риторичних конструкцій «запитання – відповідь» (16 %): *Ви хочете мати свою державу?! Ви усвідомлюєте, яку високу культуру спадщину ви отримали?! Чи ви здатні дорости до цієї культури Т. Шевченка, І. Франка, Р. Шухевича, М. Міхновського?! Чи ви вже аж ХХІ столітті скотитися на рівень Г у всіх сенсах цього слова?!* (22.05.2020).

Риторичні запитання, залежно від ситуації, виконують різні стилістичні функції (емоційно-експресивну, актуалізаційну, сугестивну, фактичну, структурно-організаційну та ін.). Так, питальна конструкція експресивного вираження може залучати співбесідника до міркувань, наприклад, про правочинність накладання анафеми на гетьмана Івана Мазепу Православною російською церквою: *Хіба можна вважати християнами тих, які оголошують прокляття у власній церкві?* (28.03.2014).

Виразний стилістичний ефект мають **риторичні звертання** (13 експресем), що створюють переважно іронічний ефект: *Чувак, це єдине, що ти розумне промовив за всю свою тригодинну прес-конференцію, і тільки націоналісти у цьому світі перемагають!* (21.05.2020) – апелятив, виражений сленгізмом *чувак*, маркує негативно-оцінне ставлення І. Фаріон до одного з діячів влади. До того ж, риторичне звертання одночасно може бути й сегментом іншої стилістичної фігури – каскаду окличних риторичних запитань анафорного типу: *Шановні українці, хто з вас хоче нову маму? Шановні українці, хто з вас хоче нового тата? Шановні українці, хто з вас хоче нову дитину, нового чоловіка і нову жінку? Українці, спам'ятайтеся! Ви до парламенту маєте обирати професіоналів, реально політиків-державників* (16.07.2019) – у висловленні реалізовано інтенцію закликати слухачів до вираженої громадянської позиції.

Застосування окличної модальності є прагматистилістичним прийомом, який посилює експресію категоричності й рішучості твердження, передаючи особливості активного темпераменту ораторки. Ідентифіковані 244 **окличні речення** мають різну структуру: 1) власне окличні (для реалізації передусім емотивної функції) (50 %): а) ампліфікаційні (10 %): *У зуби таким треба давати! Тоді у нас не буде таких ситуацій! Ось моя відповідь на реакцію цю сльозолину і таку безпомічну!* (05.02.2020); б) риторично-питальні (7 %): *Яка була боротьба спрямована проти шуфричів, рабиновичів, бойків і всіх отих політичних паралітиків клубу імені Володі Путіна?!* (07.10.2020); в) риторичні конструкції «запитання – відповідь» (17 %): *Що це означає? Це означає, що ми не покарали зло!* (07.10.2020); г) парцельовані (4 %): *Це була остання, безпрецедентна політична маніпуляція! Аби завести відповідні сили, заїхавши на мовному законі у парламент. Який не працює на українську мову, а працює на гібридну мовну політику. Тому сьогодні є такі заяви!* (01.08.2019); нечленовані речення (комунікати) (12 %): *Аякже! Це роблять винятково львів'яни! Саме руками львів'ян знищується українська мова* (13.09.2017); 2) окличні речення – аналоги розповідних, спонукальних, питальних і бажальних речень, у яких ораторка нашаровує емоційну інтонацію на інтелектуальний зміст своїх суджень (50 %): *Геніальний Ольжич на тому наголошує: якщо українець втрачає експансивний дух, він також перестає бути живою нацією!* (18.06.2014); *Врейти-реши працюємо націоналістичний хребет!* (07.12.2020).

Однак для досягнення надпотужного виразового та естетичного ефекту І. Фаріон найчастіше синтезує кілька експресивних різнорівневих одиниць, що формують **експресивну єдність** – «одиницю текстового рівня мови, сформовану поєднанням фонетичних, лексичних, фразеологічних та синтаксичних експресем з превалюванням тих чи тих у рамках одного текстового відрізка, залежно від окремої текстової ситуації, художньо-естетичних настанов автора, експресивно-прагматичних та лінгвістичних завдань твору» [8, с. 156]. У таких експресивних єдностях ораторка частіше сполучає анафору з іншими стилістичними фігурами. Єдинопочатки функціонують разом із синтаксичним паралелізмом, градацією, симплокою та ін. *Ну, завжди є добрі вчителі й погані. Завжди є добрі бізнесмени й погані. Завжди є добрі журналісти й погані журналісти* (13.05.2017) – тут інтенсифіковано смислові акценти за допомогою синтезії анафори й епіфори, синтаксичного паралелізму, який ускладнено антитезою. *У нас внутрішнє зло зосереджено в країні. У нас кожен четвертий юда, про якого ми вже говорили. У нас зрадник на зрадникові й зрадою поганяє. В нас проголосовано продаж землі і це подано, як благо* (16.04.2020) – триразовий єдинопочаток *У нас* формує градаційне розкриття авторської інтенції; експресивність інтенсифіковано алітерованою (із *[зр]*) тавтологією *зрадник на зрадникові й зрадою поганяє*; усі названі синтаксичні фігури узгоджені з лексичними експресивами негативної оцінки вчинків та дій зрадників національних інтересів (*юда й поганяти*).

У висловленнях з ампліфікацією риторично-діалогічних конструкцій зосереджені «згустки» експресії: *А тепер запитаймо себе, що таке національні менишини в Україні? Московити – це національна менишина? Це окупанти! У нас війна сьогодні де? Де панувала мова московитів! Угорці – це національна менишина? Це окупанти! Вони відгризли у нас Закарпаття усе двадцяте століття. Румуни – це національна менишина? Може нагадати, що вони робили на Буковині у сорокові роки! Поляки – це національна менишина?! Ми втратили українську державу в XIII – XIV століття, бо поляки це зробили. Тобто й, зрештою, на підставі якого закону ми говоримо про національні менишини, якщо у нас граfi національність немає! Навіть у паспорті!* (05.11.2018). Для актуалізації уваги ораторка розпочинає своє твердження питально-спонукальним реченням. Нагромадження риторично-діалогічних конструкцій створює висхідну градацію, сконструйовану за допомогою епіфори – так І. Фаріон заглиблює співбесідника у зміст повідомлення. Парцеляція обставинного поширювача (місця) акцентує на смисловій значущості виокремленої мовної одиниці (*У нас війна сьогодні де? Де панувала мова московитів!*). Експресив *відгризати* окреслює ставлення українських патріотів до окупації українських територій. Оклична інтонація посилює роль зазначених синтаксичних експресем, віддзеркалюючи кричущі соціальні суперечності, які панують всередині українського суспільства.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Єдинопочатки – це яскраві виразники емоційно-експресивного усного мовлення І. Фаріон, що вербально маніфестують україноцентричну філософсько-естетичну концепцію ораторки. Анафорні конструкції – це здебільшого повторення цілісного граматично-сентенційного центра або одного з його компонентів; посилювальні повтори частіше формуються із компонентів граматично-сентенційного центра та поширювачів; анадиплосис здатен змінювати граматичні категорії повторювальних елементів. Повтори презентовані передусім займенниками, іменниками, дієсловами. Публічним виступам І. Фаріон притаманний комплекс патетичних фігур: риторичних запитань, риторичних звертань і окличних речень. Але саме експресивні єдності якнайповніше відображають лінгвокреативність ораторки. Перспективу подальших досліджень становить зіставний аналіз писемної та усної форм публіцистичних текстів І. Фаріон.

Література

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. Москва : Языки русской культуры, 1999. 896 с.
2. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування : дис ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / Інститут української мови НАН України. Київ : 2006. 501 с.
3. Вихованець І. Р. Синтаксис. Українська мова : енциклопедія / В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 592–594.
4. Гуїванюк Н. В. Експресивний синтаксис. Слово – Речення – Текст : вибр. праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. С. 409 – 478.
5. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поезика : навчальна класика. Дрогобич : Відродження, 2008. 488 с.
6. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
7. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови : підручник. Київ : Либідь, 1993. 248 с.
8. Сахно Б. Ю. Синтаксичні одиниці експресивного вираження в українському прозовому тексті (ідіостилістичний аспект) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2019. 182 с.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
10. Слабошпицький М. Справа наша не безнадійна. Слово Просвіти. 28 липня 2020 року. URL: <http://slovoprosvity.org/2020/06/17/sprava-nasha-ne-beznadiyna/>
11. Тележкіна О. О. Мова української поезії II половини XX – початку XXI століття: фонетична, лексико-граматична і лексикографічна рецепція : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: спец.: 10.02.01 «Українська мова» / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Київ, 2021. 35 с.
12. Фаріон І. Д. Iryna Farion : ютуб-канал. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-opDdy3w3ZM> (дата звернення: 18.04.2021).
13. Фаріон Ірина Дмитрівна : бібліографічний показник / упор. О. Микитюк, Л. Харчук, І. Ментинська. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 168 с.
14. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди ; гол. ред. колега : В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
15. Чабаненко В. А. Стилістика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
16. Шевельов (Шерех) Ю. В. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен : Молоде життя, 1951. 396 с.

References

1. Arutjunova N. D. Jazyk i mir cheloveka. Moskva : Jazyki russkoj kul'tury, 1999. 896 s.
2. Bojko N. I. Ukrajsnjka ekspresyvna leksyka: problemy semantyky i funkcionuvannja : dys ... d-ra filol. nauk : 10.02.01 / Instytut ukrajsnjkoji movy NAN Ukrajinu. Kyjiv : 2006. 501 s.
3. Vykhovanecj I. R. Syntaksys. Ukrajsnjka mova : encyklopedija / V. M. Rusanivskij, O. O. Taranenko ta in. Kyjiv : Vyd-vo «Ukrajsnjka encyklopedija» im. M. P. Bazhana, 2004. S. 592–594.
4. Ghujvanjuk N. V. Ekspresyvnyj syntaksys. Slovo – Rechennja – Tekst : vybr. praci. Chernivci : Cherniveckij nac. un-t, 2009. S. 409 – 478.
5. Dombrovskij V. Ukrajsnjka stylstyka i rytmyka. Ukrajsnjka poetyka : navchalna klasyka. Droghobych : Vidrodzhennja, 2008. 488 s.
6. Zaghnitko A. P. Teoretychna ghramatyka ukrajsnjkoji movy. Syntaksys : monoghracija. Donecj : DonNU, 2001. 662 s.
7. Ponomariv O. D. Stylstyka suchasnoji ukrajsnjkoji movy : pidruchnyk. Kyjiv : Lybidj, 1993. 248 s.
8. Sakhno B. Ju. Syntaksychni odynyci ekspresyvnogho vyrazhennja v ukrajsnjkomu prozovomu teksti (idiostylstychnyj aspekt) : dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 / Kyjivskij nacionalnij universytet imeni Tarasa Shevchenka. Kyjiv, 2019. 182 s.
9. Selivanova O. O. Suchasna linghvytyka : terminologichna encyklopedija. Poltava : Dovkillja-K, 2006. 716 s.
10. Slaboshpyckij M. Sprava nasha ne beznadijna. Slovo Prosvity. 28 lypnja 2020 roku. URL: <http://slovoprosvity.org/2020/06/17/sprava-nasha-ne-beznadiyna/>
11. Tjeljezhkina O. O. Mova ukrajsnjkoji poeziji II polovyny KhKh – pochatku KhKhI stolittja: fonetychna, leksyko-ghramatychna i

leksykografichna recepcija : avtoref. dys. na здобuttja nauk. stupenja doktora filol. nauk: spec.: 10.02.01 «Ukrajinsjka mova» / Kharkivivs'kyj nacional'nyj pedagoghichnyj universytet imeni Gh. S. Skovorody. Kyjiv, 2021. 35 s.

12. Farion I. D. Iryna Farion : jutub-kanal. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-opDdy3w3ZM> (data zvernennja: 18.04.2021).

13. Farion Iryna Dmytrivna : bibliografichnyj pokaznyk / upor. O. Mykytjuk, L. Kharchuk, I. Mentynsjka. Ljviv : Vydavnytvo Ljvivs'koji politekhniki, 2019. 168 s.

14. Filosofs'kyj encyklopedychnyj slovnyk / NAN Ukrainy, In-t filosofiji imeni Gh. S. Skovorody ; ghol. red. kolegh. : V. I. Shynkaruk. Kyjiv : Abrys, 2002. 742 s.

15. Chabanenko V. A. Stylistyka ekspresyvykh zasobiv ukrajins'koji movy : monografija. Zaporizhzhja : ZDU, 2002. 351 s.

16. Shevel'ov (Sherekh) Ju. V. Narys suchasnoji ukrajins'koji literaturnoji movy. Mjunchen : Molode zhyttja, 1951. 396 s.